

תיקון חוש הראיה בהדש תמוז

הרב איתאל גלעדי

אולפנת מעלה לבונה
כ' סיון תשס"ז

בע"ה

תקון חוש הראיה - חוש חדש תמוז

כ' סיון תשס"ז - אולפנת מעלה לבונה

**רוצה לראות טוב? פשוט תפקח את העינים נכון,
ואחרי הכנה מתאימה!**

סיכום שיעורי הרב איתאל גלעדי^א

יוצא לאור על ידי בית המדרש "נשמתא"

^א נרשם (מהקלטה) על ידי עפר זמיר שיחי' בן יעקב. לא מוגה מאד מאד. נמסר במסגרת סדרת שיעורים על חושי החדשים.

מה ראית היום, ולמה זה תלוי בך?

התאמת החדשים למקביליהם בקבלה - החוש, השבט, צירוף אותיות שם הוי', הספירה ופנימיותה - הוא נושא מענין ומרתק תמיד; אך דומה שבחדש תמוז ההתאמה מוצלחת ופשוטה למתבונן לאיך-ערוך מכרגיל: לחדש תמוז שייכים חוש הראיה, התכונה הפנימית יראה ושבט ראובן (שנקרא כך על שם דברי לאה "ראה הוי' בעניי"...). האותיות הדומות כל-כך הן משחק נחמד, אך הן "פרפראות" לתכן יפהפה.

את חדש תמוז פותחת (או מברכת) בדרך-כלל פרשת שלח-לך. פרשת שלח עוסקת במשה רבינו השולח את המרגלים לארץ "כדי שיכנסו לארץ בשמחה ובחפץ גדול" (בלשון הרמב"ן). המרגלים הללו, בניגוד למרגלים ששלח יהושע בן-נון בהמשך, עובדים בצורה בלתי-ריגולית כלל: הם צועדים יחד, קבוצה גדולה ובולטת, ולא פועלים על מנת להשיג מידע ממוקד אלא סורקים את כל הארץ, לאורך ולרוחב. הסיבה לכך היא שמטרתם היתה לראות ולספר, ולא להביא מידע מודיעיני. בהתאם לשליחותם, המרגלים אכן ספרו בצורה אמינה על הארץ ומה שראו בה: "באנו אל הארץ... וזה פריה... עז העם אשר בקרבה..." החטא התחיל כאשר הם התחילו לחוות את דעתם האישית, המבטאת חוסר-אמונה בה'. חטא המרגלים היה חטא של ראייה לא אובייקטיבית, ראייה משוחדת ופסימית.

את הראיה האמתית מקבלים מתוך הסתכלות כללית, שאינה תלויה בדעתי ובקוצר תפיסתי, אלא בנקודה כללית שאליה נתפסת המציאות - האם טובה, האם חלילה לא טובה, וכיצד היא נתונה לשיפור. מתוך

ראיה כזו אפשר לראות את המציאות טוב ובצורה ריאלית. מתוך ראיה כללית נכונה (חכמה), ה"תצ"א של המפה", באים להתבוננות בפרטים (בינה), ובהתבוננות הזו ישנה בחירה קריטית.

כאן נכנס הרמז (שימו לב, בסופי תיבות הפעם) של צירוף אותיות שם הוי' השייך לחדש תמוז. המשפט, באופן מפתיע, הוא ציטוט מדברי המן הרשע: "וכל זה איננו שווה לי בכל עת אשר אני רואה את מרדכי היהודי". המן, עם כל "כבוד עשרו ורב בניו", בוחר לראות פרט אחד קטן שמשנה עבורו את כל התמונה. אמנם הראיה של המן שייכת לקליפה, ולכן היא בוחרת בחירה של הקלפה, אבל אנחנו יכולים לקחת ממנו על מנת לעבוד את ה' אלהינו ולראות טוב: כמו צדיק אחד בארץ, מתוך מליונים רבים, שבקולו האחד 'הופך את העולם' - כל פרט שבתמונה הכללית שתפסנו יכול למלא את עינינו.

כאן נכנסת התביעה כלפי האדם: האם אתה "טוב עין" כמשה, או "רע עין" כבלעם? הרי לכאורה, מה זו אשמת? אם המציאות היתה טובה - ראיתי טוב, ואם רעה - רע ראיתי!

אלא, שהשאלה היא במה בחרת להתמקד. הבחירה הזו, מתוך תמונה כללית, כבר נתונה לבחירתך לחלוטין ומתוכה ביכלתך לראות "אך טוב וחסד".

החושים - תאוות, תכונות או דרכים לחווית המציאות?

מטבע הדברים, כאשר ישנם שנים עשר חדשים וחמישה חושים עיקריים - רוב החושים שאנחנו מדברים עליהם בלוח השנה הם לא חמשת החושים שאנחנו מכירים ולא החושים שאנחנו מתייחסים אליהם בתור חושים, גם במובן שהם לא חושים שדרכם חווים את המצאות באיזו שהיא צורה. דיברנו על שינה, צחוק, הרהור, דיבור - שהם לא בדיוק מקבילים לחושים. אז יש את חמשת החושים שבדרך כלל מדברים עליהם - ראייה, שמיעה, ריח, טעם, ומישוש. אפילו בתוך עצמם, אם נרצה מאד למקד, נאמר שיש רק שני חושים - ראייה ושמיעה, בתוך החושים של ספר יצירה, ואליהם נלווה גם ריח.

בתוך החושים שלנו חז"ל מחלקים שריח הוא משהו מסוג אחר - "איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו? זה הריח"³. חוש הריח הרבה יותר קשור למה שאנשים קוראים "חוש שישי". כשמישהו מרגיש משהו בלי שהוא יכול להסביר אותו בדיוק, הוא אומר "אני מריח את זה". חושים שאפשר לאבחן וניתן לגעת בהם הם בעיקר ראייה ושמיעה, ואחר כך - בדרגה יותר נמוכה - טעם ומישוש. אבל ברור שבחדשי השנה הטעם והמישוש מקבלים אפיון אחר לגמרי. בספר יצירה חוש המישוש הוא חוש התשמיש. זו ההגדרה של מישוש כמשהו שלא רק מאבחן את המציאות אלא ממש יוצר זיקה וקשר, וחוש הטעם - בחדש שבט - הוא חוש הלעיטה. אפילו נאמר בצורה הכי פשוטה, שרוב החושים הם תכונות נפש או תאוות - כמו רוגז לדוגמא. במובן הזה, גם מישוש וגם טעם מאד מקבלים את הצביון של תאוות מתוך

³ ברכות מג, ב.

החושים של ספר יצירה. אם מישוש הוא תשמיש והטעם מקבל דגש על האכילה, לעיטה, כל המבנה מקבל צבע מאד מסוים.

אפשר לומר שהחושים האובייקטיביים שנשארו הם ראייה ושמיעה - שהם החושים של החדשים תמוז ואב. החוש של תמוז הוא ראייה, ושל אב הוא מישוש. מתוך זה עצמו אפשר ללמוד שצריך לומר ההיפך - ההיפך הוא הנכון: אם כל החושים מתייחסים למשהו יותר סובייקטיבי מאובייקטיבי, ואיפה שרק אפשר משנים לו את השם בשביל להדגיש את הנוכחות שלי בתוך החוש - כנראה שגם התקון של הראייה והשמיעה הוא היכולת להתייחס לראייה ולשמיעה לא כפשוטו - כלומר שגם הראייה והשמיעה לא יהיו רק כלי נקי לקלוט את המציאות האובייקטיבית, אלא שגם כאן יש משמעות וערך לשאלה איך אני שומע ואיך אני משתמש בהם, ולא רק בשביל מה אני משתמש בחושים אלה.

פנימיות הספירות בחדשי השנה

ענין זה עצמו הוא עוד נושא ארוך, אז לא נכנס אליו כעת. אבל בכל המעבר על החושים לא נגענו בעוד דבר שייך לכל החדשים. החושים שדיברנו עליהם כתובים בספר יצירה, משהו עתיק. אבל כשהרב כותב זאת ומדבר על כך ב"סוד ה' ליראיו", ובשיעורים - כמו שבספירות אנחנו אומרים שחוץ מהשם החיצוני שלה יש לה גם תכונה פנימית - כך גם לכל חדש יש תכונה פנימית. ענין זה שייך בעיקר לשמות הפנימיים של הספירות, בגלל שאמנם ספירות יש עשר, או אם מתאמצים - אחת עשרה, אבל מדות פנימיות של הספירות יש שלוש עשרה. אז מול י"ב חדשים וחדש העיבור אפשר לעשות הקבלה מאד פשוטה ויפה של החדשים לתכונות הפנימיות שלהם. זה דבר שכמעט לא נגענו בו.

אפשר להאריך הרבה בכל חדש על התכונה הפנימית שלו ועל הקשר בין החוש לתכונה הפנימית שלו. ברגע שאנחנו מבינים שכל הענין של החושים הוא במימד היותר פנימי ונפשי שיש בתוך החוש, היה יכול להיות גם יותר אובייקטיבי, יותר מדאיג. אז באופן טבעי צריך לקחת עוד צעד אחד פנימה ואם עושים עוד סיבוב על כל החדשים צריך לדבר על התכונות הפנימיות שלהם...

החוש של חדש תמוז הוא חוש הראיה. בספרים כתוב גם שגם במציאות זהו החדש שהכי צריך עבודה של שמירת העינים, בגלל שהוא החדש עם הכי הרבה "תוקף החום". התכונה הפנימית של תמוז היא יראה ושל אב היא שפלות. בסיוון כן נגענו בכך יחסית, כי התכונה הפנימית היא תמימות - מה שהולך מאד חלק, "הולך בתום", "אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת הוי'".

בתמוז לתכונה הפנימית יש קשר מאד מילולי - יראה ו-ראיה הולכים יחד. צריך להסביר מאיזה שרש הם מגיעים, אבל באופן כללי, השבט של חדש תמוז הוא ראובן, שהוא מלשון ראיה - הוא נקרא ראובן על שם שלאה אמרה "ראה הוי' בעניי". אם רוצים לחיות עם הזמן, משהו שקשור לחדש תמוז, הפרשה שלנו היא שלח - שעיקר עניה הוא תקון הראיה. עיקר השליחות היא בחדש תמוז - השליחים יצאו בכ"ט סיון וחזרו בט' אב, אז חדש תמוז כולו הוא בתוך השליחות, כמו שדיברנו על חדש אייר, שכלול כולו מתחילה ועד סוף בספירת העמר.

חטא המרגלים - ראייה לא אובייקטיבית

עיקר ענין השליחות היה לראות, "לתור את הארץ". זה שהחוש עצמו צריך תקון ועבודה זה נמצא בסוף הפרשה, באמצעות מושג שכמעט לא מופיע

בתורה וחוזר כמה פעמים בפרשת שלח: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם". יש 'לתור' באופן שלילי.

כתוב בחסידות שעיקר העבודה של המרגלים הראשונים - קוראים בפרשה על מרגלי משה ובהפטרה על מרגלי יהושע - היא ראייה, ושל המרגלים שניים היא לרגל כפשוטו, "לחפר את הארץ", להביא תכן מודיעיני על המורל, ומאיפה אפשר להכנס. לכן זה גם היה ממוקד, ליריחו, לפי הצורך באותו זמן. היו עוד מרגלים שיהושע שלח, נדמה לי ליעזר, שהסיפורים שלהם לא כל כך מפורטים, כי הם לא חזרו ודווחו - הם פשוט כבשו את העיר שהם הלכו לרגל אותה... אחרי שנכנסו לארץ הכל הוא כבר בסדר צבאי - רוצים להכנס ליריחו, אז שולחים מרגלים בתור הכנה.

תפקידם של המרגלים של משה הוא לא כזה - נשלחים לראות את הארץ, ולכן הם עושים זאת בצורה הכי לא 'מרגלית', הם הולכים שנים עשר ביחד, נשיאי ישראל, טיול מאורגן לכל חלקי הארץ, לראות הכל לאורך ולרוחב... התפקיד שלהם הוא לא לחפור, לברר ולהביא דו"חות, אלא לספר מה הם ראו. למה טוב לעשות כך? גם רש"י מביא, ומבואר אחר כך בחסידות, "לחבב את המקח על הלוקח"^א, לעשות תיאבון לארץ. הרמב"ן קורא לזה כדי שייכנסו לארץ בשמחה ובחפץ גדול. הענין של המרגלים הוא לספר לעם ישראל מה שהם ראו. המקום שבו הם נפלו הוא אותו מקום שבו הם חרגו מהשליחות הזו.

^א ראה סוטה מז, א.

השיחה של הרבי בדבר מלכות, האחרונה על פרשת שלח, היא חידוש גדול - שאת מה שהם היו צריכים לפעול הם פעלו: הם באו ואמרו שהארץ טובה, "זבת חלב ודבש", "וזה פריה", והם באמת ראו טוב, את שבח הארץ. הרבי אומר שזה באמת פעל "שמחה וחפץ גדול".

הבעיה היא שהם התחילו לחוות דעה - המורל בארץ גבוה, שלנו נמוך, זה ילך, זה לא ילך, ובכך הם קלקלו. אבל ענין זה לא מבטל את הפעולה החיובית שהם עשו, ובזכותה באמת נכנסו אחרי ארבעים שנה לארץ בשמחה ובחפץ גדול. אפשר לומר שזה לא אחרי ארבעים שנה אלא למחרת, בחטא המעפילים, שלה היתה שמחה וחפץ גדול לארץ. יוצא שהמרגלים פעלו גם דבר טוב וגם דבר רע, רק שהדבר הרע האפיל על הדבר הטוב שהם עשו.

אבל ברגע שמשה רבינו הרעים בקולו על העם וקצף עליהם - הוא השפיל את הקליפה, כמו שכתוב בתניא¹, שעל פניו לא השתנה שום דבר בדו"ח של המרגלים שהעם נלחצו ואבדו את האמונה בה' ואמרו "כי חזק הוא ממנו", לכך שהם פתאום אומרים "הננו ונעלה". הדבר היחיד שהשתנה הוא שמשה צעק עליהם. הוא לא חיזק להם אתה אמונה. מאיפה בא להם פתאום אומץ? אז הוא אומר שהקליפה היא אשליה, היא מסתירה כי נתנה לה רשות להגביה את עצמה, אבל אין בה אמת. אבל ברגע שמרעימים עליה, שמשה קצף - כבר זה השפיל את הקליפה וחזרה להם הבהירות של האמונה. את זה פעלו המרגלים בראיה שלהם.

¹ תניא פכ"ט.

במובן הזה היכולת של לתקן את הראיה לפני שמדברים - שזה בוודאי קשור אחד לשני - מופיע. מה שצופה מהמרגלים הוא להיות לעם לעינים, להיות העינים של כנסת ישראל, שמתארות בנקיות ובבטול את מה שהם ראו, ותו לא מידי. אחרי דבר כזה, ממילא התעורר חשק ורצון בלב העם להכנס לארץ. הקלקול היה שלמרגלים לא היה את הבטול לחוש הראיה. [זה מחדד את השאלה של ההתחלה, על האובייקטיביות - כי כאן היו צריכים להיות עוד יותר אובייקטיביים, ובכל שאר החושים עוד פחות.] כאן מדברים, עוד לפני על התקון של הראיה, על הסגולה של הראיה - שיש לה את היכולת להיותה כי נקיה וסקופה, הכי פחות נתונה לפרשנות.

בשונה מהחושים שאמרנו - אולי מישוש כן אפשר למדוד בסנטימטרים ומילימטרים, אבל על פניו לרמה הרגילה שבה מדברים על מישוש של מרקמים של איכויות, ולריח, ולטעם - אין את מדדים אובייקטיביים, אין הגדרות אובייקטיביות. הם גם מאד מאד תלויות בתחושה של מי שחוהה. בשמיעה - במובן של קליטה והבנה - זה גם מאד נתון לפרשנות, וראיה היא הדבר שעל פניו הוא הכי מוחלט ואובייקטיבי.

ננסה לדבר אחר כך על עוד שלב בתקון הראיה, אבל יש משהו ראשוני שהראיה יכולה לתת מבט אובייקטיבי. עוד המחשה לענין הזה ניתן לתת מכך שכשהרבי מסביר את ההבדל בין השליחויות של המרגלים הוא מדבר קודם על היחס ביניהם, אבל בעיקר על כך שכל הענין של המרגלים - אלה ואלה - היה להגיע לסוג אחר של עבודת הברורים ושל עבודת ה' בכלל.

לכאורה, אם השבטים ונשיאי השבטים הולכים לארץ על מנת לראות אותה ולתת לעם חשק לארץ - את זה כל שבט רוצה וכל שבט מאמין, לכאורה,

רק לנשיא שלו שיספר על הארץ. אז לכאורה היה צריך להיות שכל נשיא ילך לראות את החלק של השבט שלו בארץ ולספר לשבט שלו את מה שהוא ראה ואת מה שבדיוק מתאים לתכונות שלו, לחלק שלו, בארץ. למה היה צריך להיות שכל י"ב הנשיאים ילכו לראות את כל הארץ? אז הרבי עונה תשובה טכנית, שלפני הנחלות לא ידעו מהו החלק של אף אחד, אז אין ברירה אלא שכולם יראו הכל...

אבל בצורה יותר עמוקה - בשיחה הרבי מביא את מה שאמרנו קודם, שהנשיאים כן פעלו פעולה טובה, גם אם לקח זמן עד שהיא התגלתה, כי "אין לך אדם שאין לו שעה". אז השעה שלהם התגלתה אחרי ארבעים שנה. יש מאמר חז"ל (על דרך "אין לך אדם שאין לו שעה") "אין לך אדם מישראל שלא קיבל חלק בארץ בשפילה ובעמק ובהר"^ה. שכל אחד קיבל את כל התכונות הטובות של הארץ. שפילה עמק הר הם ר"ת שעה, ממש אומר "אין לך אדם שאין לו שעה". על כך יש דעות בחז"ל שזה אמור על ירושה ראשונה, אבל הכי פשוט שזה נאמר בעיקר לעתיד לבא - שלכל אחד יש חלק בכל החלקים של הארץ, ולכן הנשיאים, האנשים שהולכים לתור את הארץ צריכים שכל אחד יראה את כל החלקים.

בירורים בהסתכלות כללית

ברובד יותר עמוק, הרבי מדבר על כך שזהו שלב אחר בעבודת הבירורים: יש עבודת הבירורים בדרך התחלקות, שלכל אחד ישנם את הבירורים שרק הוא יכול לברר כי הם בחלקו, משהו שקשור לתכונות וליכולות שלו, ובזה גם האור שהוא ממשיך לעולם זהו אור ששייך לעולמות, אור שיש בו

^ה ילקו"ש שמו"ב, כט.

התחלקות ומדידה לפי הענין שלחו, ויש גם בירור בדרך אחדות. כאשר מדברים על משהו לפי הפרטים והשלבים שבו אפשר גם לדבר על הכלל שבו.

בקבלה שני סגי הבירורים האלו כתובים על השבטים ביחס ליוסף - "וְהָיָה אֲנַחְנוּ מֵאֱלֹמִים אֱלֹמִים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה", כל אחד את האלומה שלו וכל שבט את הענין והחלק שלו בשדה, ואז "וְהָיָה קָמָה אֱלֹמָתִי וְגַם נִצְבָּה, וְהָיָה תִסְבִּינָה אֱלֹמָתִיכֶם וְתִשְׁתַּחֲוֶינָה לְאֱלֹמָתִי", הכל מתבטל למשהו יותר כללי. גם כאן, הרבי אומר שמה ששנים עשר הנשיאים הולכים יחד לראות את הכל, זהו סוג של בירור בדרך אחדות. שאפשר לקבל מבט כולל על הכל.

בדבר הזה עצמו יש בטול לכלל, שזו עבודה של הפרט - שלבן אדם פרטי יש את האחדות הזו, אין הכוונה שהוא בטל לכלל ישראל, אלא שהוא בטל לה' ומתוך הבטול המוחלט שלו לה' סגנון העבודה היחודי שלו כבר לא כל כך נוגע לו, ומאירות בו כל מכלול התכונות שישנן בעם ישראל. כך ישנה רמה אחרת לגמרי של עבודת ה'.

איך כל זה נוגע לראיה? כמו שהיכולת לראות נקי, בלי לערב את הסובייקטיביות שלי, היא כח הראיה, גם הכח לראות כולל זהו כח של הראיה. בהבחנה בין ראיה לשמיעה הבחנה פשוטה היא שהן כמו חכמה ובינה - הראיה היא כלל, הברקה, לתפוס את כל התמונה במבט אחד, בלי הרבה שימת דגש על הפרטים. כל הפרטים כלולים - יש י"ב חלקים בארץ, ולכל שבט יש ענין, אבל הראיה היא את כל התמונה, תצ"א של המפה. אני קולט הכל במבט אחד.

ניסינו לומר קודם, על אותה שיחה של הרבי, שזו פונקציה של בטול. כמה שאני מוותר על הסובייקטיביות שלי כך המבט שלי נהיה יותר כללי ויותר נכון. אחרי כל זה, ההבנה שבראיה יש משהו הכי אובייקטיבי והכי כוללני, צריך לשאול איפה אפשר לדבר על תקון הראיה. יש רמה אחת שבה אפשר לדבר על תקון הראיה במובן הפשוט של ראייה שקופה, בלי לטשטש את המבט בישות ובעוד מחסומים שמונעים מלראות 'נקי'.

"קביעה רצונית" - יצירת מציאות בעבודה עצמית

מה שניסינו לומר קודם הוא שבכל חוש אנחנו יכולים להבחין שהתקון שלו הוא דוקא כן לקחת אותו יותר סובייקטיבי, יותר להבחין שאני יכול לבחור איך אני רואה ומה אני רואה. ענין זה קשור קצת למה שדיברנו בהקשר של חוש חדש אייר, חוש המחשבה. דיברנו על פתגם כ"ק אדמו"ר הצמח צדק נ"ע "חשוב טוב יהיה טוב". יתכן שהזכרנו את מה שמוזכר בחסידות, והרב מפתח אותו מאד - "קביעה רצונית". שאדם קובע את המציאות באמצעות מחשבתו ורצונו.

במאמר מוסגר, על מנת להסביר את מה שנאמר בהמשך, נאמר שבתוך התהליך של הקביעה הרצונית ישנם ארבעה שלבים: הראשון הוא אמונה - להאמין בצורה חזקה שאפשר לשנות. השלב השני הוא רצון, שמתוך כך שאני מאמין שמשיח יכול לבוא אני מאד רוצה שמשיח יבוא עכשיו, וגם שואף לכך. השלב השלישי הוא שכל, שהוא הכי קשור ל"חשוב טוב יהיה טוב". רק לרצות, בלי ציור מעשי איך הדבר הזה יכול לקרות, יכול להביא לשבירת הכלים - רצון חזק, רהבה אור, בלי הכלים של השכל. כל זה מתחולל לגמרי אך ורק בתוך האדם. השלב הרביעי הוא ראייה - לפתוח את העינים ולראות שזה כבר קרה, או קורה, במציאות - המציאות באמת משתנה.

ברור שיש הבדל גדול בין שלשת השלבים הראשונים לשלב הרביעי: מצד אחד הוא תיאר זאת כך ומדבר על כך שהראיה שלי היא לא לא לראות את החוץ אלא לפתוח את העינים ולהוציא את מה שיש בראש לתוך המציאות, אבל ברור שהכח חסר משמעות אם זה לא באמת משנה את המציאות. האימות של התהליך הפנימי הוא שאפשר לראות בעינים במציאות את השינוי.

ברור שכאשר מדברים על ראייה שהיא משפיעה וקובעת - ראייה היודעת להבחין בין עקר לטפל, יודעת להסתכל על ציור ולזהות בו את מה שהוא צריך לזהות. במובן הזה, מצד אחד אפשר לומר שהראיה חייבת להיות כמה שיותר אובייקטיבית וכמה שיותר כללית, ומצד שני היא אמורה להיות משהו שכן נותן פרשנות למציאות, ופרשנות שבאמת פועלת על המציאות ומשנה אותה. על פניו, שני הצדדים הללו הפוכים!

הפרט הקטן שמשנה את כל התמונה

אני לא זוכר אם הזכרנו שלכל חדש יש צירוף אחר של שם הוי' שייך אליו, וכל פעם הצירוף יוצא מפסוק אחר. הצירוף הישר - י-הוה - הוא בחדש ניסן, היוצא מהפסוק "ישמחו השמים ותגל הארץ", בחדש אייר יש י-הוה, "יתהלל המתהלל השכל וידע", והצירוף של חדש תמוז הוא ה-והי, הצירוף ההפוך, ולכן הוא גם חדש יחסית של דין. הראיה היא תמיד אור חוזר, משהו שחוזר מהמציאות. הוא יוצא מסופי התיבות, מענין שדוקא סופי תיבות, של הפסוק "זה איננו שווה לי". זהו כבוד גדול להמן, שמכוונים משפט שלו כל חדש תמוז...

המן באמת עלה על איזה שהוא סוד של ראייה: "כל זה איננו שווה לי בכל עת אשר אני רואה את מרדכי היהודי"... יש לו ראייה טובה. הוא כמו המרגלים. אוסף את בני המשפחה ומספר להם - "ארץ זבת חלב ודבש", שהוא יושב במקום טוב, "כבוד עשרו ורב בניו", כל הדברים הטובים, אבל

- הכל לא שווה לי שום דבר, אני לא רואה שום דבר, ברגע שאני רואה את מרדכי שהוא "לא יכרע ולא ישתחוה", תקוע לי כמו קוץ. האמת היא שהמן צדק, שכל זה לא שווה לו, כי מרדכי סימל את זה שכל ההצלחה שלו היא לא אמתית כי סופו של דבר יש משהו שלא כורע ולא משתחוה.

בי"ב-י"ג תמוז חל חג הגאולה של הרבי הריי"צ, היום בו הוא יצא מהכלא של הקומוניסטים. כמובן שבחב"ד עושים מכל חג גדול, "לא אותי לבדי גאל ה' אלא את כל אשר בשם ישראל יכונה"... אבל מי שקצת מכיר את היחס של גדולי ישראל אחרים באותה תקופה - הם פחות או יותר התייחסו לכך אותו דבר. יש כרוז של הראי"ה קוק שקורא לכולם לבוא השתתף בשמחה שעשו אז בעת השחרור הארץ. היה לשחרור משקל מאד משמעותי. מהו? שהיה מרדכי אחר שלא כרע ולא השתחוה. היתה מערכת טוטליטרית, מוחלטת, שכולם מתו מפחד ממנה והיא רסקה את כולם, וקם אחד ואומר - "אני לא מפחד". באמת לא היתה להם שום בעיה לתקוע לו כדור בראש והמשיך הלאה והדבר הזה כמעט קרה, אבל עצם העובדה שעומד מישוהו ואומר - אני לא מפחד - זהו קול שבטל במליוני מליונים, ברית-המועצות לא היתה מקום שבו הקול של הרבי הריי"צ הדאיג אותם, ולו מהסבה שלא היתה שם בחירות, אבל בהחלט אם יש אחד שכופר בהכל זה באמת הורס את הכל. מוציא את כל האויר.

מי שייכול להסתכל על אותה מערכת - ויש אנשים כאלה, הסבים והסבתות שלנו ראו את בריה"מ בקומה ובנפילתה - זהו סיפור מתרפ"ז, ואז אף אחד לא דמיין שכל זה יקרוס יום אחד. הדבר הכל כך מאיים הזה פשוט יתמוטט מעצמו. אם היה מישוהו אם ראייה אמתית, הוא היה אומר - בצורה לא פורפורצינאלית כלל - שמי שעומד בצד וצעק אני לא מפחד, הוא הדבר האמיתי בתמונה. הוא באמת יפיל את הכל. מי שלא מביא בחשבון

אתה פשט הזה לא רואה את התמונה נכון כלל, כי הפרט הזה הרבה יותר משמעותי לתמונה מכל התמונה כולה.

לבחור במה להתבונן

זהו הראש של המן שהבין שאם מרדכי "לא יכרע ולא ישתחוה", באמת "כל זה איננו שווה לי". זהו מבט נכון. אמנם של הקלפה, הוא שונא את המ שהוא רואה ורוצה להלחם בו. אבל החוש של חדש תמוז הוא ללמוד להסתכל על התמונה גם במבט של "זה איננו שווה לי", מה לא שווה, מהו הפרט שמשנה את הכל. האם לבחור מהו הפרט הזה הוא משהו סובייקטיבי? אפשר לומר שכן ואפשר לומר שלא. זהו בדיוק הכח שמשנה את המציאות - באיזה פרט אני ממקד את העינים והוא שמנה את המציאות. מה שאני יכול להתמקד בפרט אחד, האם יש לי בחירה באיזה פרט להתקדם? האם אדם יכול להחליט שהוא מסתכל על ענין אחד ולא על אחר? אמנם תמיד אפשר לטעות במה להתמקד. [איך היכולת להתמקד בפרט אחד מתוך התמונה, ואפילו לחזות אותו קדימה, משפיעה בצורה מיידית ממש על המציאות?!] הנקודה היא לא החיזוי, אלא בעיקר שזהו באמת הפרט החשוב, ואם אני אתמקד בו אני אוכל לגרום למשהו לקרות.

האם אני יכול לבחור במה אני מסתכל? אפשר לומר שכן, אלא שיש לנו את בלעם. יש "טוב עין" לעומת "רע עין". יש אחד שיודע להתמקד בדברים טובים, ויש אחד שיודע להתמקד בדברים רעים, יודע לקלל. אבל יותר עמוק, אותו אחד שיודע להתמקד בדברים רעים הוא פשוט לא רואה טוב. עין טובה היא באמת עין טובה כפשוטו, שרואה טוב. ראייה שש-שש, ראייה טובה, היא כזו שרואה טוב. ועין רעה היא פשוט לא רואה טוב ונכון אלא עקום ולא אובייקטיבי. בלעם חיפש לראות רע, "נפל וגלוי עינים", כשהוא רואה את המחזה שה' מראה לו. אחר כך אומרים "עֲמִי זָכָר נָא מֶה

יַעֲצֵן בְּלֶק מֶלֶךְ מוֹאָב", שארבעים יום ה' לא כעס כדי שבלעם לא יוכל לכוון את הרגע בו ה' כועס ולקטרג על ישראל.

מה שבלעם בסוף מברך הוא בגלל ההבנה הנכונה שלו, שאם הוא נביא אמת הוא פשוט לא יכול לראות פגמים. כתוב "לא קם בישראל כמושה עוד", אבל באומות העולם כן, "ומאן ניהו? בלעם!". כלומר שבלעם הוא כמו משה במדרגת הנבואה. על משה כתוב "ותמונת הוי' יביט, במראה ולא בחידות". בחסידות מוסבר ש"תמונת הוי'" שמשה מביט היינו שהוא רואה בעין שלו את אותה התמונה שה' רואה. את התמונה שיש לה' מול העינים יש גם לו, הוא רואה את המציאות בעינים שלו ה'. במובן זה, זה שבלעם לא יכול לקלל זה בדיוק בגלל שהוא הגיע למדרגה זו של משה. הוא אומר זאת - זה עולה לו על העצבים, "לא הביט אוון ביעקב ולא ראה עמל בישראל", ה' לא רואה את כל העבירות! ה' לא רואה טוב? הפוך, ה' רואה אמת, הכי טוב.

בגלל שבלעם זוכה לכזו ראייה טובה, כל התכונות הלא טובות של העין - צרות עין ורוע עין - כמו שהן תכונות לא טובות סובייקטיביות, אפשר לדבר עליהן גם בצורה אובייקטיבית: מי שהוא צר עין - פשוט לא רואה טוב, כי מבט טוב רואה את כל התמונה, מבט כללי. מי שמסתכל בצרות עין יכול לראות דברים שליליים, אבל הוא באמת לא רואה טוב. מבט אמת תמיד רואה טוב.

עד כדי כך, שבספור שבו כתוב שכל מקום שחכמים נתנו בו עיניהם נגרמה מכך או מיתה או עניות - שזהו לכאורה ההיפך כגמור, שחכמים במבטם

¹ ספרי וזאת הברכה, לט.

גורמים רק נזקים - ההסבר של כך בפנימיות הוא שכל מקום שחכמים נתנו בו עיניהם הם או בו רק את הנקודות הטובות. אלא מאי? כמו "זה איננו שווה לי" של המן, אם החכם רואה את הנקודות הטובות בתור משהו לא אורגני במציאות שלפניו וסביבו, ברגע שהאדם רואה את הנקודות הטובות ומוציא אותן - הוא הורג את מה שנשאר, או לפחות מעני אותו, כי את הנקודה העשירה בו הוא הוציא. כחה של הראיה הטובה הוא באמת לראות טוב ולדעת שהטוב הוא עקר המציאות, והוא החלק החזק והעיקרי שלה. מי שרואה שחורות באמת לא רואה טוב.

לראות את מצבו של הטוב

[אם כולם אופטימיים ומגיע ירמיהו ומאיים עליהם שיהיה רע, הוא מסתכל על משהו רע שצריך לקרות. והוא הצודק.] יש סיפור על ירמיה וחנניה בן אזור, שהיה נביא שקר, שאמר שהכלים מושבים בית ה', וחזה טוב שהוא שקר. ירמיה אמר לו - "אמן כן יעשה הוי'". הוא לא אמר לו - לא נכון, לא יקרה, אלא "אמן כן יעשה הוי'". שם חז"ל אומרים, ש"כל המחניף לרשע נופל בידיו, ואם לא בידו בידו בנו ואם לא בידו בנו בני בנו" (הפקיד שתפס בסוף את ירמיה וכלא אותו הוא בן בנו של חנניה בן אזור נביא השקר).

אפשר לשאול - במה בדיוק הוא מחניף? הרי הוא לא הסכים אתו! חנניה נביא השקר אמר, בשקר אמנם, שיהיה טוב לעם ישראל. ירמיהו הגיב, אמן, הלוואי. למה לא? למה זה נקרא "להחניף לרשע"? אפשר לומר בפשט, שהוא היה צריך לעמוד נגדו בתוקף כל הזמן ולא לומר שום דבר שנשמע חיובי או לחייך אליו. אבל עדיין - אין זו חנופה!

אפשר לומר יותר עמוק מכך, שהטוב שנביא השקר מדבר עליו הוא בכלל לא טוב. לא "אמן כן יעשה הוי"!" אם הוי' יעשה כך זה לא טוב. הכלים שהוא רוצה שהם יחזרו לבית המקדש הם כלל לא כלי המקדש. גם כשנביא השקר אומר שיהיה רע הנביא רואה טוב. הנביא תמיד רואה את הטוב. הוא בוחר בצד של הטוב, ולטוב יהיה רע. הנביא רואה את הטוב בתמונה - שהכלים יחזרו, ועם ישראל יתקומם, ובזה הוא תומך - אבל זה יהיה רע, זה יהיה הניפוח, של נביאי השקר, כל הפסולת של המציאות. ולכן, לומר "אמן כן יעשה הוי'", זו חנופה.

ירמיה באמת רואה שחורות, אבל הוא רואה את הטוב, את הצד של הטוב בתמונה. איפה הנקודה האמתית של עם ישראל, מה קורה אֶתה? [ואם קורה אחר כך רע. הרע שהוא אומר הוא באמת טוב? מה שהוא רואה יהיה טוב?] כן. אומרים לנבוכדנאצר "בית חרוב החרבת, בית שרוף שרפת". [אז זה לא היה כל כך רע?!] זה כן היה כל כך נורא, אבל ירמיהו בִּפְהוּ את ההיכל לפני הגלות. ירמיהו ראה את הטוב, שהחלק הטוב, החלק העיקרי של המציאות הוא כבר בגלות מזמן. הוא לא רואה שיהיה טוב, אלא רואה את הטוב. ומכך יוצא, שלכל הנביאים המאיימים יש גם נבואות נחמה. בגלל שברגע שאתה רואה את הטוב בתור הדבר היציב היחיד במציאות, ודאי שבסוף הוא מנצח. הנביא רואה את הטוב.

הטוב עכשיו רע מאוד, בגלות, אבל הוא רואה את החלק הטוב ומה קורה אתו. הוא רואה את לֹוֹז המציאות, את החלק הטוב באמת ומה קורה אתו. לפני החורבן, זה שרואה את הטוב בא ואומר שיהיה רעף כי הוא רואה שהטוב כבר הפוך מכולם. תמיד זה שרואה יותר פנימה ויותר מדייק רואה יותר טוב מכולם. [אם אני רואה מציאות לא טובה ורוצה לנוע לכיוון

גאולה, אני יכולה להיות נביאת שקר, שאומרת שיהיה טוב? [לכן עיקר העבודה היא אמונה ורצון ומחשה שיהיה טוב, ופעולות אלו באמת מחזקות את הטוב. רק אז אם תפתח את העינים תראה שבאמת טוב.

בסוף, באמת, אני לא רק טוב. זה כמו שהיום באמת יודעים במחקר שאין כזה דבר באמת ראייה אובייקטיבית. הכל תלוי באמת מה אני רוצה לראות. בפזיקה - האם משהו הוא חלקיק או גל?... תלוי איך תמדוד אותו, וזה מאד משמעותי. הרי אם הוא חלקיק הוא יתנהג כך, ואם הוא גל הוא יתנהג אחרת. זה ענין חד, לא שני היבטים של אותו דבר. האם קרן האור תעבור דרך כאן או דרך כאן. הכל תלוי איך אתה מודד, כך היא תתנהג. מה שאתה החלטת בראייה שלך. אם אתה מזדהה עם הטוב אתה מחזק אותו.

תקון המציאות במבט טוב

יש פה תהליך שמה שאני מחליט שאני רוצה לראות טוב, כמה שאני עובד עבודה פנימית יותר נכונה ומאומצת, היא באמת מחזקת את המציאות וכך אני יכול לראות את הטוב שהתפתח אצלי בפנים. אפשר לומר אותו דבר על הבחנה בין פנימיות לחיצוניות. מהו חטא המרגלים? אמרנו שהוא מה שהם לא רק רואים אלא גם נותנים פרשנות. אבל הפגם כאן הוא לא רק כך, אלא איזו פרשנות הם נותנים. אם הם היו נותנים פרשנות טובה - מצוין. רק בגלל שהם נתנו פרשנות לא טובה אני אומר שהפסול הוא במה שהם נתנו פרשנות? כי הפרשנות הטובה היא לא פרשנות אלא היא המציאות. רק הפרשנות הרעה היא פרשנות. המאורע הכי חשוב בתמוז, החג של תמוז, הוא י"ז תמוז - היום שבו היה מעשה העגל ושמה שבר את הלחות.

הדבר האחרון שכתוב בתורה הוא "ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל", רש"י אומר (על פי חז"ל) שזהו שבח, והכוונה לשבירת הלוחות. חז"ל דורשים על הפסוק "אשר שברת", "ישר כחך ששברת". זה מה שעשה משה "לעיני כל ישראל". העשיה של משה היא תקון, "אשר ברא אלהים לעשות" - אשר ברא אלהים לתקן. משה רבינו עשה, תקון, עשה תקון לעני כל ישראל, תקן להם את הראיה. כל חטא העגל נבע מראיה משובשת, שהשטן ערבב את השמים, וראו את המטה של משה שהמלאכים לוקחים אותה... הם ראו מחזות שלמים, שאמרו "זה משה האיש אשר הוציאנו מארץ מצרים איננו, לא ידענו מה היה לו" - הוא מת. אולי הם התבלבלו בחשבון של הזמן שהוא נתן להם, לפני חצות היום ואחרי חצות היום - היו הרבה דברים שגרמו לראיה של עם ישראל להשתבש וגרמו לכך שהם עשו את חטא העגל. כשמשה שובר את הלוחות הוא בא לזעזע את עם ישראל ולפזר את הערפל, שצריך לדעת לא לשגות בדמיונות. לא לשגות בדמיונות היינו לדעת לראות נכון. הכל חוזר לשאלה אם רואים נכון וחד. דמיונות הם תמיד מחלישים. דמיונות של חיצוניות הם דמיונות רעים, ומבט טוב הוא מבט אמת.

גם המרגלים בתחילה ראו טוב, "ארץ זבת חלב ודבש", וספרו זאת לעם ישראל. אחר כך התברר שבמבטם אין שום הבחנה בין טוב לרע... הקב"ה אמר - אני התכוונתי לטובה, ובם ראו בכך דברים רעים. הם אמרו "ארץ אוכלת יושביה", שבכל מקום שעברנו ראינו שהם קוברים מתים. אני התכוונתי שהם יהיו עסוקים במתים ולא ישימו לב אליכם, ואתם רואים זאת לרעה. הם לא מזהים שהטוב שבמציאות יציב ושייך לנו, והרע הוא לרעים - שהארץ אוכלת רעים, לטובתם - היא מזדהה עם הטוב ואוכלת

את הרע. הם לא מצליחים לראות שהטוב הוא עיקר והרע הוא טפל, הטוב הוא התמונה והרע הוא טעות מסביב לאותה תמונה.

אצל כלב ההסתכלות הפוכה בדיוק: גם כלב נותן פרשנות, וגם היא מטורפת לחלוטין: "עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה, סר צלם מעליהם, לחמנו הם" ... אל הוא רואה את הכל אותו דבר - היא ארץ אוכלת יושביה, הם כולם מתים. הוא לא מערבב זאת עם זה שהארץ טובה, אבל היא אוכלת יושביה... הפוך, חלק מזה שהיא טובה הוא זה שהיא אוכלת את יושביה. זה שיש שם כל מיני גוים שנראים גדולים ומפחידים, "סר צלם" אין להם שום דבר, הם לא נמצאים שם בכלל. אפילו אם משה יגיד לנו לעשות סולמות לשמים - עלה נעלה! הסולמות שאנחנו נעשה לשמים הם יותר יציבים ומשמעותיים מאשר הערים הבצורות בארץ, רק שהגרעין הטוב בהם כבר התפוגג מהם. הכל טוב, וזה שהיא "אוכלת יושביה" הוא חלק מכך.

ראית טוב אמתית ומשפיעה

נסכם:

ניסינו לחדד כאן את תקון העין: "טוב עין הוא יברך" - אל תקרי יְבָרֵךְ אלא יְבָרֵךְ^ר, לטוב העין יש כח להמשיך ברכה על המציאות. אבל טוב עין זו לא ראייה מוטעית, זו לא ראייה חד צדדית אלא ראייה אובייקטיבית. זה כמו שאמרנו על לראות את המציאות בצורה כללית - אם מתמקדים בפרט אחד ממש רואים את המציאות כללית, על כך בדיוק כתוב ש"קשר רשעים אינו מן המנין"^ה, מי שיש לו מבט נכון על המציאות רואה את כל הנקודות

^ר פרקי דר"א, ג.

^ה סנהדרין כו, א.

הטובות משתלכות נפלא, "קשר צדיקים". ואם הן משתלבות יפי, ברור שכל הפרטים הרעים אינם בתמונה, רק שיש את התמונה ויש את האבק שעליה, שהוא שולי לגמרי. אם אין לי מבט כללי, אין לי צבט מאוזן. ברגע שיש מבט מאוזן, שיש כזה דבר "קשר של צדיקים", שהכל קשור, הוא רואה מלמעלה. אחד מסתכל על המפה ורואה המון אנשים לא קשורים, וסה"כ "רובו רע".

אבל יש אחד שהאחריות שלו היא לפרנס את ל"ו הצדיקים הנסתרים - בכל דור היה רבי אחד שזו היתה העבודה שלו - והוא מסתכל על המפה ורואה כוכב יפה וקשר של ל"ו צדיקים נסתרים. זו התמונה, כל השאר הוא שולי, הם הדבר האמתי. אם לא היה רואה את הכל, היו רק כמה נקודות מפוזרות בתוך המון שחור. אבל בגלל שיש קשר, יש כלל, י"ב שבטים וי"ב גבולי אלכסון, כל אחד עם הכיוון שלו ועם הענין שלו - מאיר על המפה ציור כללי, וכל השאר נהיה רקע טפל.

כמו שהעין שלנו משלימה קוים בין נקודות שאנחנו רואים - אם חסר הקו משהו שולי מפריע. ככל שמשהו יותר כללי, הוא יותר "טוב עין", לא במובן של "חד עין" אלא שהוא רואה את הטוב. דבר זה ודאי תלוי בבחירה - כמה אדם שבא לראות פותח את עצמו לחפש את הטוב ומנסה לראות יותר ויותר את הטוב. אפשר לומר שלראיה זו עצמה יש כח של השפעה על המציאות, קודם כל שהוא מזהה את הטוב ומזדהה אתו וממילא מחזק אותו, וכמובן שההשפעה של הטוב על איך שאני פועל משנה לחלוטין את המציאות, והפעולות שלי יהיו יותר מוצלחות, כי אני אפעל עם הזרם העיקרי בתוך המציאות. אני אעשה דברים שיקרו מאד בקלות, כי הם הכי נוגעים ונכונים על המציאות - נוגעים בנקודות הכי חזקות ואמתיות במציאות.

בשיעור קצר למדריכות האולפנא במעלה לבונה דובר על עבודת תקון חוש הראיה, חושו של חדש תמוז. מתוך עבודה פנימית עמוקה של בחירה בהסתכלות טובה משתנה המציאות לחלוטין - זוהי עבודת "קביעה רצונית". על גבי הפסוק ממנו יוצא צירוף שם הוי' של חדש תמוז - "זה איננו שווה לי" - מתבאר ענין ראית הפרט הקטן בתמונה, המהפך את כולה מקצה לקצה. בהזדהות עם הטוב וראית הטוב נוכחים כי ראית הצד הטוב היא האמתית, החזקה והמשפיעה ב"תמונת הוי'" והשקפתו על המציאות, והרע אינו אלא אבק בשולי התמונה המהווה רקע לציור הכללי והיפה של הטוב הגמור.

